

Romantični odnosi mladih iz alternativne skrbi

Vela, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:760447>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR
SOCIJALNOG RADA**

Iva Vela

**ROMANTIČNI ODNOSI
MLADIH IZ ALTERNATIVNE
SKRBI**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR
SOCIJALNOG RADA**

Iva Vela

**ROMANTIČNI ODNOSI
MLADIH IZ ALTERNATIVNE
SKRBI**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof.dr.sc. Branka Sladović
Franz

Zagreb, 2024

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Alternativna skrb	2
2.1. <i>Oblici skrbi i razlozi izdvajanja djece</i>	2
2.1. <i>Ishodi alternativne skrbi na razvoj djeteta</i>	4
3. Romantični odnosi	6
3.1. <i>Karakteristike i razvoj</i>	6
3.2. <i>Utjecaj romantičnih odnosa na dobrobit pojedinca</i>	7
4. Teorija privrženosti Johna Bowlbya i Mary Ainsworth	9
4.1. <i>Razvoj privrženosti</i>	9
4.2. <i>Tipovi privrženosti</i>	10
5. Privrženost mladih koji odrastaju u alternativnoj skrbi	13
5.1. <i>Privrženost u djetinjstvu</i>	13
5.2. <i>Privrženost u odrasloj dobi</i>	14
6. Karakteristike romantičnih odnosa mladih iz alternativne skrbi	15
7. Smjernice za izgradnju zdravih romantičnih odnosa mladih iz alternativne skrbi 17	
8. Zaključak	19
9. Literatura	20

Romantični odnosi mladih iz alternativne skrbi

Sažetak:

Ovaj završni rad istražuje romantične odnose mladih iz alternativne skrbi s posebnim naglaskom na utjecaj ranih iskustava privrženosti na kasnije romantične veze. Prvo se razmatraju oblici alternativne skrbi i razlozi izdvajanja djece iz bioloških obitelji te se potom analiziraju ishodi takve skrbi na razvoj djeteta. Potom se definiraju romantični odnosi, njihov značaj te njihov utjecaj na dobrobit pojedinca. Nadalje, u radu su objašnjene teorije privrženosti Johna Bowlbyja i Mary Ainsworth, kako bi se bolje razumio kontekst razvoja privrženosti i njezinih tipova te kako rana privrženost utječe na kasnije formiranje romantičnih odnosa. Posebna pažnja posvećena je privrženosti mladih u alternativnoj skrbi i utjecaju te skrbi na formiranje privrženosti. Analizirana je povezanost između ranih iskustava privrženosti i kasnijih romantičnih odnosa, ističući time specifične karakteristike romantičnih veza mladih iz alternativne skrbi. Na kraju, rad pruža smjernice za izgradnju zdravih romantičnih odnosa kod mladih iz alternativne skrbi, ističući ključnu ulogu emocionalne podrške i ciljane intervencije koje omogućuju razvoj stabilnih i sigurnih veza.

Ključne riječi: alternativna skrb, romantični odnosi, mladi, privrženost, emocionalna podrška

Romantic relationships of young people in alternative care

Summary:

This thesis explores the romantic relationships of young people from alternative care, with a special emphasis on the impact of early attachment experiences on later romantic relationships. It first examines the forms of alternative care and the reasons for removing children from biological families, followed by an analysis of the outcomes of such care on child development. Next, it defines romantic relationships, their significance, and their impact on individual well-being. Furthermore, the thesis explains John Bowlby's and Mary Ainsworth's attachment theories to better understand the context of attachment development and its types, as well as how early attachment affects the formation of later romantic relationships. Special attention is given to the attachment of young people in alternative care and the impact of such care on the formation of attachment. The connection between early attachment experiences and later romantic relationships is analyzed, highlighting the specific characteristics of romantic relationships among young people from alternative care. Finally, the thesis offers guidelines for building healthy romantic relationships among young people in alternative care, emphasizing the crucial role of emotional support and targeted interventions that enable the development of stable and secure relationships.

Keywords: alternative care, romantic relationships, youth, attachment, emotional support

Izjava o izvornosti

Ja, Iva Vela pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Iva Vela

Datum: 19.09.2024.

1. Uvod

Romantični odnosi imaju značajan utjecaj na emocionalnu i psihološku dobrobiti svakog pojedinca, ali za mlade koji su odrastali u alternativnoj skrbi, ti odnosi često dolaze s brojnim izazovima. Alternativna skrb obuhvaća različite oblike zbrinjavanja djece koja zbog neadekvatne roditeljske skrbi ne mogu ostati s obiteljima. Ona uključuje formalne oblike skrbi, poput smještaja u udomiteljskim obiteljima i institucijama, kao i neformalne oblike, gdje brigu o djeci preuzimaju članovi proširene obitelji ili bliski prijatelji (UNICEF, 2010). Iako je cilj alternativne skrbi zaštita djece i pružanje stabilnog okruženja, ona sa sobom nosi brojne posljedice na razvoj i dobrobit djeteta. Istraživanja pokazuju da su posljedice alternativne skrbi najčešće vidljive u obliku kašnjenja u rastu i kognitivnom razvoju, problema u ponašanju, poremećaja pažnje i povećanom riziku od mentalnih poremećaja (Van IJendoorn i sur., 2020). Osim toga, sam čin izdvajanja djece od obitelji i dugotrajan smještaj u alternativnoj skrbi nosi sa sobom posljedicu razvoja nesigurne privrženosti kod djece. Takva privrženost može otežati stvaranje bliskih i značajnih odnosa kasnije u životu, uključujući romantične odnose.

Ovaj rad usmjeren je na istraživanje važnosti romantičnih odnosa među mladima iz alternativne skrbi te analizira kako su njihova iskustva iz djetinjstva i oblici privrženosti oblikovali njihove kasnije romantične veze. Kroz analizu teorije privrženosti Johna Bowlbyja i Mary Ainsworth, rad će se fokusirati na različite tipove privrženosti i povezanost između rane privrženosti i kasnijih romantičnih odnosa. Posebna pažnja bit će posvećena izazovima s kojima se mladi iz alternativne skrbi suočavaju pri formiranju i održavanju zdravih romantičnih veza. Osim toga, rad će istražiti mogućnosti emocionalnog oporavka i razvoj sigurne privrženosti kroz nove odnose, ukazujući na važnost formalne i neformalne podrške u ovom procesu.

2. Alternativna skrb

2.1. Oblici skrbi i razlozi izdvajanja djece

Alternativna skrb se može podijeliti na formalnu i neformalnu skrb u kojoj se dijete zbrinjava izvan roditeljskog doma. Neformalna skrb predstavlja oblik brige za dijete unutar obitelji od strane članova obitelji ili drugih osoba s kojima dijete nije u srodstvu i nije regulirana od strane službenih tijela. Formalna skrb obuhvaća brigu u obiteljskom okruženju propisanu od strane nadležnih tijela, te sve oblike skrbi u institucionalnom kontekstu, uključujući privatne ustanove (UNICEF, 2010). Alternativna skrb još se može razlikovati i s obzirom na okolinu u kojoj se pruža, pa tako razlikujemo srodničku i udomiteljsku skrb. Srodnička skrb podrazumijeva smještaj djeteta unutar proširene obitelji ili s bliskim prijateljima koje dijete poznaje, bilo da je ta skrb formalna, po nalogu nadležnih tijela, ili neformalna, na temelju dogovora unutar obitelji. Udomiteljska skrb odnosi se na smještaj djeteta u obitelj koja nije njegova biološka, ali je prošla proces procjene kako bi se osiguralo da može pružiti odgovarajuću skrb. Institucionalna skrb pruža se izvan obitelji, a uključuje sigurna mjesta za hitnu skrb, tranzitne centre u izvanrednim situacijama, dječje domove i ostale ustanove za pružanje kratkoročne i dugoročne skrbi. Nadzirano samostalno stanovanje djece predstavlja poseban oblik skrbi gdje djeca žive samostalno uz nadzor ili podršku odraslih, omogućujući im određenu autonomiju uz istodobno osiguranje potrebne pomoći i nadzora. Osim toga, postoje i drugi oblici smještaja u obiteljsku skrb ili okruženje obiteljskog tipa, prilagođeni specifičnim potrebama i uvjetima djeteta (UNICEF, 2010). Oblik skrbi određuje se individualnim uvidom u svaki slučaj, birajući onaj oblik najprimjereniji za okolnosti djeteta, njegovu dob i psihofizički razvoj, uzimajući u obzir i broj slobodnih mjesta u pojedinim oblicima skrbi (Bartoluci, 2014).

U Hrvatskoj, skrb izvan vlastite obitelji najčešće obuhvaća dva oblika alternativnog smještaja; institucionalni smještaj i udomiteljstvo (Ajduković, 2004). Ranije su se djeca prvo smještala u ustanove dok im se ne bi pronašla odgovarajuća udomiteljska obitelj, što je često dovodilo do dugotrajnog boravka u ustanovama zbog ograničenog broja udomiteljskih obitelji i sporosti sustava. Danas se prednost daje izravnom

smještaju djece u udomiteljske obitelji. Ipak, postoji neslaganje o tome je li udomiteljstvo uvijek najbolja opcija za svu djecu, posebno kada se radi o novorođenčadi i maloj djeci. Neki stručnjaci preferiraju ustanove zbog uvjerenja da one pružaju bolju medicinsku skrb, dok se drugi s tim ne slažu (Laklija i Petrović, 2023). Smještajnih kapaciteta u udomiteljstvu nema dovoljno kao ni adekvatnih udomitelja. Visoko traumatizirana djeca i djeca s teškoćama u razvoju i poteškoćama u ponašanju, kojima je najviše potrebna individualizirana skrb, ostaju u institucijama jer udomitelji nisu spremni brinuti se o njima (Laklija i Petrović, 2023). Zanimljivo je da su isti problemi uočeni već prije šesnaest godina (Žižak, 2008., prema Laklija i Petrović 2023). Može se zaključiti da se radi o sustavnom problemu koji perzistira zbog mogućih nedovoljnih financijski poticaja udomiteljima, nedostatka podrške i edukacije udomitelja, zakonskih okvira zbog kojih se sporo pronalaze adekvatni udomitelji ali i mogućih predrasuda prema određenim skupinama djece, kao što su djeca romske nacionalnosti. Također, mislim da se udomiteljstvo u društvu nedovoljno promiče i da generalna populacija nije osviještena o važnostima udomiteljstva, na čemu bi se moglo raditi kampanjama i drugim načinima podizanja svijesti.

Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj (2022) pokazuje 1128 korisnika državnih domova socijalne skrbi za djecu. Kao najčešći razlozi izdvajanja djece navode se zanemarivanje, siromaštvo i poremećeni odnosi u obitelji. Ostali razlozi su napuštanje i zlostavljanje djeteta te kronične bolesti i smrt roditelja (Ajduković, Sladović Franz i Kregar, 2005). S obzirom da su ovi podaci stari gotovo dva desetljeća, a novijih istraživanja u Hrvatskoj na ovu temu nema, bilo bi korisno provesti nova istraživanja kako bi se utvrdili aktualni uzroci i okolnosti koji dovode do izdvajanja djece. Promjene u strukturi obitelji, socioekonomski uvjeti, životni standard, promjene u zakonodavstvu i drugi relevantni faktori mogli bi utjecati na promjenu uzroka izdvajanja djece danas.

2.1. Ishodi alternativne skrbi na razvoj djeteta

Proces razdvajanja od obitelji i ulazak u sustav alternativne skrbi jedno je od najstrašnijih iskustava s kojima se dijete može suočiti. Bez obzira na to što se dijete izdvaja iz obitelji zbog njegove dobrobiti, sam čin razdvajanja za njega predstavlja traumu. Mitchell (2018) navodi kako djeca u alternativnom smještaju doživljavaju takozvane „*non-death*“ gubitke. Ona tuguju za roditeljima, braćom i sestrama i ostalim bližnjima koje su izgubili izdvajanjem (Mitchell, 2018). Time gube osjećaj sebe, pripadnosti, svrhe, stabilnosti, samostalnosti i samopoštovanja (Mitchell, 2018). Ovakvi gubici često prolaze nezapaženi jer nisu vidljivi, a kod djece mogu izazvati nemir, traumu i zbunjenost što može rezultirati osjećajem usamljenosti, beznadnosti, depresije i očaja (Mitchell, 2016a, prema Mitchell 2018).

Smještaj u alternativnoj skrbi neizbježno sa sobom nosi određene posljedice na razvoj, a razmjeri i trajanje tih posljedica ovise o različitim faktorima. Meta-analizom 308 studija o utjecajima institucionalne i izvaninstitucionalne skrbi utvrđena su značajna kašnjenja u fizičkom rastu, razvoju mozga i kognitivnom razvoju te poremećaji pažnje kod djece koja su odrastala u institucionalnoj skrbi u odnosu na djecu u izvaninstitucionalnoj skrbi i djecu koja su odrastala u svojim biološkim obiteljima (Van IJzendoorn i sur., 2020). Veća stopa mentalnih poremećaja zabilježena je kod djece u alternativnoj skrbi u odnosu na djecu koja nisu u alternativnoj skrbi. Najčešće se radi o PTSP-u, poremećaju sa suprotstavljanjem i prkošenjem, ADHD-u, poremećaju privrženosti i depresivnom poremećaju (Engler i sur., 2022). S obzirom na spol, dječaci češće doživljavaju ozbiljnije posljedice u području kognitivnog i socioemocionalnog razvoja te u pažnji, dok djevojčice više pate u pogledu fizičkog zdravlja (Van IJzendoorn i sur., 2020). Ovo bi se moglo objasniti rodnim ulogama i različitim načinima na koji se dječaci i djevojčice nose sa stresom. Djevojčice često internaliziraju stres što dovodi do somatizacije, pa se tako emocionalni problemi izražavaju kroz tjelesne simptome poput glavobolje, poremećaja spavanja, bolova u trbuhu i slično. Dječaci kasnije sazrijevaju od djevojčica zbog čega mogu biti ranjiviji na stresne situacije i manje sposobni da se nose s emocionalnim izazovima. Osim toga, postoje određena društvena očekivanja

da budu jaki i da ne izražavaju osjećaje, što na kraju može rezultirati impulzivnošću, nemištom, problemima u ponašanju. Ove razlike su bitne za kasnije razumijevanje dinamike romantičnih veza.

Značajan utjecaj na razvoj imaju i rizici kojima je dijete bilo izloženo prije izdvajanja, uključujući i prenatalna, intrauterina izlaganja djeteta alkoholu, drogama, duhanu i ostalim toksičnim sredstvima (Van Ijzendoorn i sur., 2020). Dugotrajna i višestruka deprivacija djeteta otežava njegove šanse za učinkovit oporavak. Također, što je djetetov boravak u skrbi duži, to su posljedice na njegov razvoj veće, a oporavak teži (Engler i sur., 2022). Unatoč izloženosti istim ili sličnim okolnostima, ishodi neće biti isti za svako dijete zbog razlika u njihovoj otpornosti. Otpornosti doprinose određene karakteristike djeteta poput upornosti, fleksibilnosti, inteligencije i karakteristike njegove okoline, odnosno sustav podrške koji mu je dostupan, bilo to od strane organizacija, obitelji ili prijatelja (Masten i Barnes, 2018). Dakle, što dijete više resursa ima, kako osobnih tako i okolinskih, to je otpornije na okolnosti i rizike kojima je izloženo. Kvalitetna skrb također može znatno poboljšati razvoj i zdravlje djeteta, a ona ovisi o različitim faktorima i razlikuje se od ustanove do ustanove. Najčešće primjedbe skrbi u institucijama odnose se na prenapučenost i neadekvatan omjer djece naspram skrbnika (Van Ijzendoorn i sur., 2020). Ovo je posebno važno u kontekstu privrženosti, zbog čega se često prednost daje udomiteljstvima, smatrajući da će tamo djeca imati osobniji odnos sa skrbnicima i osjećaj obiteljskog okruženje. To može biti točno, s obzirom da je u udomiteljskim obiteljima omjer djece i skrbnika bolji u usporedbi s institucijama međutim, postoje i drugi faktori koji mogu utjecati na razvoj privrženosti. Laklija i Petrović (2023) ističu problem adekvatnog uparivanja djece i udomitelja, zbog nedovoljnog broja udomitelja. U takvim situacijama, djeca mogu biti smještena kod udomitelja s kojima nisu kompatibilni, što može nepovoljno utjecati na razvoj privrženosti. Također navode da je za djecu s poremećajem privrženosti bolja opcija institucionalni smještaj od udomiteljstva, jer tamo nemaju pritisak da moraju stvoriti blizak odnos sa skrbnikom. U instituciji mogu održati određenu distancu, osjećaj anonimnosti i ne izložiti se emocionalnoj ranjivosti povezivanja s drugom osobom (Laklija i Petrović, 2023). Unatoč tome, prelazak iz institucionalne skrbi u udomiteljstvo pokazalo je značajan

pozitivan utjecaj na razvoj djeteta, posebno rast i kognitivne sposobnosti (Van Ijzendoorn i sur., 2020), zbog čega bi trebalo težiti tome da trajanje boravka u institucionalnoj skrbi bude što kraće.

3. Romantični odnosi

3.1. Karakteristike i razvoj

Ljudi su socijalna bića i kao takva imaju potrebu stvarati dugoročne, pozitivne i značajne interpersonalne odnose. Potreba za pripadanjem motivira veliki dio ljudskog ponašanja i misli, a stvaranje socijalnih veza povezano je s pozitivnim emocijama (Baumeister i Leary, 1995). Iako društveni odnosi općenito, značajno pridonose dobrobiti pojedinca, romantični odnosi se razlikuju od njih na više načina (Tay, 2018). Prema Sternberg (1986), romantični odnosi sadržavaju tri komponente- strast, intimnost i predanost. Strast karakterizira i ograničena je obično na romantične odnose, dok posvećenost i intimnost pronalazimo i u drugim vrstama bliskih odnosa (Sternberg, 1986). Svaka od komponenti razvija se i povećava s vremenom dok parovi iz faze druženja prelaze u monogamnu vezu (Tay, 2018).

Upoznavanje potencijalnih partnera, kao i učenje o romantičnim odnosima i načinu navigiranja kroz njih, predstavlja srž adolescentnog iskustva (Connolly, 1999). Ovo razdoblje mladima donosi uzbuđljive i izazovne trenutke, u kojima istražuju međuljudske veze, razvijaju emocionalnu inteligenciju i formiraju svoj identitet. Svaka nova veza, svaki novi susret i svaka lekcija u ljubavi igraju ključnu ulogu u njihovom odrastanju i pripremi za zrelije faze života.

Početnu fazu romantičnih odnosa u adolescenciji obilježava strast i fizička privlačnost među pojedincima. Tu se najčešće radi o inicijalnoj privlačnosti i zaljubljenosti koja ne preraste uvijek u romantičnu vezu, već ostane na razini simpatija. Zbog nedostatka interakcije među pojedincima i bliskosti, ovoj fazi nedostaje intimnost kao komponenta romantičnog odnosa (Connolly, 1999). Kako mladi stječu više iskustva u vezama, često postaju svjesniji vlastitih potreba i želja, što im omogućuje da izgrade

kvalitetnije i ispunjenije odnose, čime se otvara mogućnost stvaranja intimnih odnosa koji su obilježeni dubokom emocionalnom bliskošću, dijeljenjem i podrškom. Ovi odnosi obuhvaćaju strast ali i intimnost među partnerima, što karakterizira ljubavnu vezu (Connolly, 1999). Intimnost gradi temelj sigurnosti i stabilnosti u vezi, čineći partnere bližima i sposobnima nositi se s izazovima koje ljubavna veza nosi. Podržavajući jedno drugo, izražavajući osjećaje i komunicirajući, partneri izgrađuju intimnost i osjećaj iskrenosti i pouzdanosti (Connolly, 2011). Posljednja faza javlja se u kasnoj adolescenciji i ranoj odrasloj dobi, kada partneri svjesno biraju ostati trajno u vezi i biti predani partneru, što rezultira dugogodišnjim vezama i brakom (Connolly, 1999). Predanost osigurava da su partneri motivirani raditi na vezi, ulagati vrijeme i energiju kako bi ona trajala i bila uspješna. U ovoj fazi sve tri komponentne romantičnog odnosa su prisutne što povećava ukupno zadovoljstvo partnera u vezi; strast pridonosi uzbuđenju, intimnost osjećaju voljenosti i sigurnosti, a predanost osigurava trajnost i stabilnost veze.

3.2. Utjecaj romantičnih odnosa na dobrobit pojedinca

U temelju ljudskog ponašanja leži snažna potreba za pripadanjem. Ova potreba uključuje želju za stvaranjem i održavanjem dugotrajnih, pozitivnih i značajnih međuljudskih odnosa kroz redovite, emocionalno ugodne interakcije s nekoliko odabranih pojedinaca, unutar stabilnog i trajnog okvira brige za dobrobit svih uključenih (Baumeister i Leary, 1995). Nedostatak osjećaja pripadnosti može nepovoljno utjecati na pojedinca. Površni, nepodržavajući odnosi među pojedincima slabo zadovoljavaju duboku potrebu za osjećajem pripadanja i tek djelomično imaju pozitivan utjecaj na opću dobrobit pojedinca (Baumeister i Leary, 1995). Mladi odrasli u alternativnoj skrbi mogu imati pojačanu potrebu za pripadanjem zbog nedostatka stabilnih i podržavajućih odnosa u djetinjstvu. Njihova potraga za pripadanjem često vodi u traženje bliskosti u nepodržavajućim i nesigurnim odnosima koji, iako kratkoročno pružaju osjećaj zadovoljstva i smanjuju osjećaj izoliranosti, dugoročno produbljuju osjećaj usamljenosti i stvaraju negativan obrazac u budućim socijalnim i romantičnim odnosima.

Održavanje romantične veze u ranoj odrasloj dobi često se gleda s odobravanjem i smatra se pozitivnim postignućem, pa se veza često povezuje s uspjehom i društvenim priznanjem. Oni koji do odrasle dobi nisu uspjeli uspostaviti blisku, predanu, monogamnu vezu, mogu češće iskusiti nižu razinu dobrobiti i veći mentalni stres (Tay, 2018). Mladi iz alternativne skrbi često nemaju stabilne modele romantičnih odnosa u svojoj okolini. Nedostatak primjera zdravih i podržavajućih odnosa u životu otežava im razvoj i održavanje vlastitih veza, što ih dovodi u veći rizik od problema mentalnog zdravlja. Potrebno je naglasiti da sam status veze nije dovoljan prediktor dobrobiti pojedinca. Istraživanje provedeno na uzorku od 317 poljskih studenata u dobi od 20 do 35 godina pokazalo je da je stvarno zadovoljstvo vezom važniji prediktor zadovoljstva životom, emocionalnog i psihološkog blagostanja te simptoma depresije, nego sam trenutni status veze, odnosno činjenice je li osoba u vezi ili nije (Adamczyk, 2017).

Romantične veze pružaju društvo i smanjuju osjećaj usamljenosti, zadovoljavajući temeljnu ljudsku potrebu za socijalnom podrškom (Tay, 2018). Osjećaj usamljenosti je ono s čime se mnogi mladi iz alternativne skrbi suočavaju. Nedostatak osjećaja da pripadaju nekome, da imaju „vlastitu osobu“ kojoj se mogu obratiti u trenucima potrebe, stvara određenu prazninu koju najčešće nastoje ispuniti kroz partnera. To dovodi do nezdrave ovisnosti o partneru u kojem traže potpunu emocionalnu sigurnost. Kao rezultat, dolazi do smanjene razine samopouzdanja, ne postavljanja osobnih granica u vezi i stavljanja partnerovih potreba ispred vlastitih, što dugoročno šteti pojedincu i samom odnosu.

Romantični partneri su ključni izvori podrške u trenucima stresa i sukoba (Gable, Gonzaga, i Strachman, 2006., prema Tay, 2018). Za mlade odrasle u alternativnoj skrbi, njihove veze često postaju izvor sukoba umjesto podrške jer nisu stekli potrebne vještine za konstruktivno rješavanje problema. Njihovi partneri također mogu imati poteškoća u rješavanju sukoba, što dodatno otežava održavanje veze i zdravih odnosa. Iako ne raspolažu potrebnim mehanizmima rješavanja sukoba, međusobna podrška i osjećaj razumijevanja od strane partnera značajno olakšava upravljanje izazovima unutar veze (Gordon i Chen, 2016., prema Tay, 2018).

Kako bismo bolje razumjeli načine na koji pojedinci biraju partnere, izvore sukoba i nesigurnosti unutar veza, razloge zbog kojih neki imaju zdrave, a drugi nezdrave veze, te zašto osobe ostaju u nezdravim vezama koje štete njihovoj dobrobiti, važno je razumjeti koncept privrženosti.

4. Teorija privrženosti Johna Bowlbya i Mary Ainsworth

4.1. Razvoj privrženosti

Bowlby (1972) definira privrženost kao traženje i održavanje bliskosti s važnim osobama u životu. To je trajna i specifična emocionalna veza koju jedna osoba razvije prema drugoj koja ispunjava potrebe za sigurnošću i utjehom. (Ainsworth, 1969., prema Obegi i Berant, 2010).

Privrženost se razvija od rane dobi djeteta. U istraživanju provedenom među djecom plemena Ganda u Ugandi, Ainsworth (1963., prema Bowlby 1972) utvrđuje da je kod većine djece privrženost prisutna sa šest mjeseci starosti. Što su djeca starija to privrženost postaje jača, a između šeste i osme godine života veza privrženosti između djeteta i skrbnika postaje najočitija (Berk, 2008). Djeca izražavaju privrženost kroz različite oblike ponašanja. Kada skrbnik nije prisutan, pokazuju uznemirenost plačem, traženjem ili dozivanjem skrbnika. Kada se skrbnik vrati, djeca reagiraju osmijehom, podizanjem ruku kao znak da žele biti podignuta te se često približavaju kako bi se fizički povezala, tražeći dodir ili zagrljaj kao izvor sigurnosti i utjehe (Ainsworth, 1963., prema Bowlby 1972).

Objekt privrženosti je osoba s kojom dijete provodi najviše vremena, jer vrijeme provedeno u interakciji između djeteta i skrbnika određuje hoće li se razviti privrženost (Bowlby, 1972). Dijete razvija privrženost prema primarnom skrbniku koji brine o njemu i pruža mu utjehu u trenucima potrebe. Iako je najčešće riječ o majci, ta osoba ne mora uvijek biti majka, već može biti i otac ili zamjenski roditelj (Ainsworth, 1989). Svrha sustava privrženosti je održavanje osjećaja sigurnosti, stoga se ovaj sustav najčešće aktivira u situacijama tjeskobe, straha i bolesti, kada dijete traži skrbnika za

utjehu (Bartholomew, 1990). U takvim trenucima djeca pokazuju jasnu hijerarhiju preferencija u potrazi za utjehom: prvo se obraćaju figuri privrženosti, zatim poznatoj zamjenskoj osobi, a ako nitko drugi nije dostupan, možda se okrenu strancu koji im djeluje drag (Rajecki i sur., 1978). Privrženost koju razvijamo u djetinjstvu utječe na način na koji kao odrasli gradimo odnose, posebno romantične odnose gdje figura privrženosti postaje partner. Ovaj podatak je ključan za razumijevanje kako mladi koji su odrasli u alternativnoj skrbi biraju romantične partnere. Nedostatak stabilne figure privrženosti u djetinjstvu i potreba za bliskošću i prihvaćanjem često dovodi do toga da emocionalnu povezanost traže bilo gdje i od bilo koga tko im je voljan pružiti pažnju i podršku u trenutku potrebe. Potreba za pripadanjem nadjačava njihovu sposobnost kritičkog procjenjivanja zbog čega često ulaze u nezdrave odnose s osobama koje nisu pouzdane niti dobre za njih.

4.2. Tipovi privrženosti

Ovisno o tome koliko su roditelji emocionalno dostupni i koliko dosljedno i primjereno odgovaraju na potrebe svog djeteta, svako dijete razvija unutarnje radne modele. To su mentalne reprezentacije koje pojedinci formiraju o sebi, drugima i svijetu oko sebe, na temelju ranijih iskustava s primarnim skrbnicima. Dijete tijekom odrastanja stječe spoznaje o tome koje mu ponašanje najbolje služi kako bi pridobilo pažnju skrbnika i zadovoljilo vlastite potrebe (Delius i Spangler, 2008). Na primjer, ako djetetovo plakanje privuče pažnju roditelja, ono će naučiti koristiti plakanje kao način da dobije pažnju i zadovolji potrebu za hranom, vodom, bliskošću i slično.

Postoje dva glavna oblika radnih modela: radni model sebe i radni model drugih. Prva dimenzija odnosi se na osjećaj zaslužuju li ljubav, brigu i pažnju, dok se druga dimenzija odnosi na vjerovanje jesu li drugi ljudi sposobni, voljni i dostupni pružiti tu ljubav, brigu i pažnju (Bowlby 1969/1982., prema Obegi i Berant, 2010). Prema tome, modeli mogu biti pozitivni i negativni (Bartholomew, 1990).

Djeca koja odrastaju uz pažljive i predane skrbnike, koji primjereno i dosljedno odgovaraju na njihove potrebe, razvijaju sigurnu privrženost. Ona imaju pozitivnu

sliku sebe i drugih. Vjeruju da su bitna, sposobna, vrijedna ljubavi i pažnje. Vide svijet kao predvidivo i pouzdano mjesto, a ljude kao brižne i spremne pomoći. (Bartholomew, 1990). Sigurna privrženost u djetinjstvu stvara temelje za zdrave i stabilne veze u odrasloj dobi. Osjećaj sigurnosti i povezanosti koji su razvili s primarnim skrbnikom odražava se slično na njihovu vezu s partnerom. Njihove veze obično karakterizira otvorena komunikacija, međusobno poštovanje i uvažavanje individualnosti, konstruktivno rješavanje sukoba i kompromisi. Sigurno privrženi odrasli znaju pružiti, ali i tražiti, pomoć i podršku (Firestone i Shaver, 2013). Oni vjeruju da su njihove potrebe jednako važne kao i partnerove te znaju postavljati granice i izražavati potrebe.

S druge strane, djeca čiji skrbnici nisu dosljedni ili adekvatni u odgovaranju na njihove potrebe, razvijaju nesigurnu privrženost. U takvim situacijama, kada dijete traži pomoć i utjehu, skrbnici mogu reagirati neadekvatno ili uopće ne reagirati, što djetetu šalje poruku da njegove potrebe nisu važne i da se na ljude ne može osloniti (Pietromonaco i Barrett, 2000). Tada dijete počinje percipirati svijet kao nepredvidivo i nesigurno mjesto (Pietromonaco i Barrett, 2000). Ne zna što može očekivati niti kada će njegove potrebe biti zadovoljene, razvija nepovjerenje i skeptičnost prema okolini, što mu u odrasloj dobi otežava stvaranje bliskih odnosa. Ovisno o tome je li radni model sebe i drugih pozitivan ili negativan, nesigurna privrženost može se podijeliti na anksioznu, izbjegavajuću i dezorganiziranu (Bartholomew, 1990).

Kada skrbnik ne odgovara na potrebe djeteta ili odgovori tek nakon nekog vremena, dijete nauči da mora svoje ponašanje prenaplaćavati (jače plakati, više puta pitati) ili pronaći druge načine kako bi dobilo ono što mu treba. Takva djeca razvijaju anksioznu privrženost. Njihov unutarnji model odnosi se na uvjerenje: "Ja nisam u redu, drugi su u redu.", što znači da imaju negativno viđenje sebe, dok pozitivno gledaju na druge (Bartholomew, 1990). Kao odrasle osobe, ne znaju kako zadovoljiti vlastite potrebe i samostalno regulirati emocije, već se potpuno oslanjaju na partnera. Partner im je izvor sigurnosti i od njega očekuju da nadoknadi ono što sami osjećaju da im nedostaje. Imaju snažan strah od napuštanja i samoće, pa u trenucima kada primijete da se partner povlači ili ponaša drugačije nego do sada, pribjegavaju različitim strategijama kako bi

ga zadržale. Te strategije često uključuju traženje stalne pažnje, emotivne reakcije i pokušaje kontrole, što nerijetko ima suprotan efekt i dodatno udaljava partnera (Firestone i Shaver, 2013).

Za razliku od anksiozno privržene djece, čije su potrebe bile zadovoljene kad su ih intenzivnije tražila, djeca čije potrebe nisu bile ispunjene unatoč višestrukom traženju i isprobavanju različitih strategija, razvijaju izbjegavajuću privrženost. Umjesto da traže pomoć, oslanjaju se isključivo na sebe. Njihov unutarnji model sebe je pozitivan, ali model drugih je negativan (Bartholomew, 1990). Iskustvo ih je naučilo da na druge ne mogu računati i da im različite strategije neće pomoći da zadovolje svoje potrebe. U takvoj situaciji, dijete nauči samostalno regulirati svoje emocije u trenucima uznemirenosti, jer dolazi do spoznaje da se mora samo pobrinuti za sebe. S vremenom se potpuno oslanja na vlastite sposobnosti i prestaje tražiti pomoć, jer ne vjeruje da će mu netko odgovoriti ili pružiti podršku čak i ako to zatraže. Zbog prenaplašene samodostatnosti i prividne neovisnosti, otežano ulaze u bliske odnose kao odrasle osobe. U usporedbi s anksiozno privrženim osobama, koje se boje samoće i teže povezivanju s partnerom, izbjegavajuće privržene osobe zadržavaju neovisnost i kontrolu u vezi, nastojeći izbjeći emocionalno zbližavanje i održati distancu od partnera (Mikulincer, 1998). Ugodnije se osjećaju sami, a u veze ulaze sporo i s oprezom. Često su fokusirani na sebe, negiraju važnost odnosa s partnerom, ne znaju rješavati sukobe i često se znaju povući i odbijaju komunicirati (Firestone i Shaver, 2013). Ne dopuštaju si ranjivost i emocionalno potiskuju činjenicu da i oni imaju potrebe koje nisu zadovoljene, a trebale bi biti.

Posljednji tip privrženosti je dezorganizirana privrženost. Kao što naziv sugerira, osobe s ovim tipom privrženosti ne uklapaju se u klasične kategorije anksiozne ili izbjegavajuće privrženosti, već posjeduju obilježja oba tipa. Djeca s ovim tipom privrženosti obično su odrastala u okruženjima u kojima je objekt njihove privrženosti ujedno i uzrok njihove uznemirenosti i straha (Simpson i Rholes, 2002). Slično kao kod anksiozno privržene djece, ona traže da drugi zadovolje njihove potrebe i žele bliskost, ali traženje te bliskosti može ih ugroziti. Najčešće se radi o djeci čiji su skrbnici ovisnici o opijatima i djeci koja dolaze iz drugih oblika nefunkcionalnih

obitelji. Ona rano u djetinjstvu nauče da ne postoje organizirane strategije kojima bi dobili pažnju skrbnika (Firestone i Shaver, 2013). U nekim situacijama skrbnik će odgovoriti na potrebu djeteta u nekima neće, ali nema pravila. Sve je nepredvidivo i nikada ne znaju kakvu reakciju od skrbnika mogu očekivati. To dovodi do zbunjenosti i nesigurnosti kod djeteta, koje na svijet i ljude oko sebe počinje gledati s nepovjerenjem i nesigurnošću. Njihov unutarnji model sebe i drugih je negativan (Bartholomew, 1990). Kao odrasli, obično se boje napuštanja ali istovremeno imaju strah od intimnosti. Prevelika bliskost s partnerom može im izazvati osjećaj zarobljenosti i ograničavati njihovu samostalnost (Firestone i Shaver, 2013), kao kod izbjegavajuće privrženosti. S druge strane, osjećaj da se partner udaljava od njih može izazvati ponašanja kojima intenzivno žele zadržati partnera (Firestone i Shaver, 2013), kao i kod anksiozno privrženih pojedinaca.

5. Privrženost mladih koji odrastaju u alternativnoj skrbi

5.1. Privrženost u djetinjstvu

Da bi osoba mogla razviti emotivnu vezu, potrebna joj je bliska osoba s kojom može izgraditi takav odnos. Izgradnja bliskog odnosa za djecu iz alternativne skrbi težak je zadatak. Od samog početka u vlastitim obiteljima su zanemarena, često zlostavljana, usamljena i nevidljiva. Životna iskustva su im već u ranoj dobi pokazala da se teško mogu osloniti na nekoga, a ulazak u sustav skrbi potvrđuje to uvjerenje. Česte promjene zaposlenika u instituciji, izmjene volontera, stalni ulazak i izlazak djece iz skrbi, nedovoljno pažnje od strane osoblja zbog neadekvatnog omjera djece i skrbnika, otežavaju njihovo stvaranje trajnih i pouzdanih odnosa. Mitchell (2018) ističe da su djeca koja su privremeno smještena u jednu udomiteljsku obitelj i ponovo premještena u drugu, posebno ranjiva. Svakim premještajem potvrđuje se njihovo unutarnje uvjerenje da ne zaslužuju ljubav, da nisu poželjna, da ne vrijede. Zbog osjećaja nesigurnosti i nepredvidivosti, često nastoje povratiti kontrolu, što rezultira dezorganiziranim stilom privrženosti (Hughes 2004., prema Miranda i sur., 2019). Analiza 11 studija na uzorku od 471 djece pokazala je da 24% djece ima siguran stil

privrženosti, a čak 57% djece ima dezorganizirani i anksiozni stil privrženosti (Van IJzendoorn i sur., 2020). To je vrlo zabrinjavajuć podatak s obzirom da se dezorganizirani stil privrženosti najčešće povezuje s izrazito traumatičnim iskustvima i visokim stupnjem zanemarivanja (Erozkan, 2016). Anksiozni tip privrženosti je najčešće u pozitivnoj korelaciji s emocionalnim i seksualnim zlostavljanjem djeteta te emocionalnim zanemarivanjem. Najmanje zastupljen tip nesigurne privrženosti pokazao se izbjegavajući, koji su najčešće razvila djeca koja su bila izložena emocionalnom zlostavljanju i zanemarivanju. (Erozkan, 2016). Premještaj djece iz institucija u udomiteljstva pokazalo je pozitivne utjecaje na privrženost, čak i kod djece koja su bila izložena ozbiljnom i produljenom zanemarivanju (Van IJzendoorn i sur., 2020). To bi se moglo pripisati prilagodbi skrbnika potrebama djeteta, strpljenjem, pažnjom, nježnošću i brigom. Istraživanje o učincima deinstitutionalizacije provedeno u Bukureštu pokazalo je da je udio djece sa sigurnim stilom privrženosti bio za čak 24% veći među djecom u udomiteljstvu u usporedbi s djecom u institucijama. (Nelson, Fox i Zeanah 2014., prema Van IJzendoorn i sur., 2020).

5.2. Privrženost u odrasloj dobi

Iako je privrženost u odrasloj dobi oblikovana ranijim iskustvima iz djetinjstva, ona je podložna promjenama kroz životna iskustva i odnose koje osoba razvija tijekom vremena (Weiss, 1982., prema Hazan i Shaver, 1994). Kao što je utvrđeno da promjena okruženja iz institucionalne skrbi u udomiteljstvo povoljno utječe na razvoj sigurne privrženosti, tako i u odrasloj dobi privrženost možemo mijenjati promjenom ljudi s kojima ulazimo u bliske odnose. Ako kao odrasle osobe imamo partnera koji nam je svojom dosljednom brigom i podrškom pokazao da se možemo osloniti na njega, onda možemo početi razvijati sigurnu privrženost, unatoč ranijim iskustvima. Nova, pozitivna iskustva koja su suprotna od onoga što smo do sada znali i proživjeli, mogu pružiti priliku za promjenu i razvoj zdravijih obrazaca privrženosti (Firestone i Shaver, 2013). Ovdje dolazimo do pojma stečene sigurne privrženosti. Temeljna ideja stečene privrženosti je da zdravi odnosi mogu promijeniti nesigurnu privrženost u sigurnu privrženost. Rad na promjeni nije linearan i uključuje mnogo introspekcije i rada na

sebi kroz terapiju i emocionalnu podršku alternativne figure privrženosti od one u djetinjstvu, najčešće partnera (Dansby Olufowote i sur., 2020). Zbog toga je ključno da mladi iz alternativne skrbi pronađu sigurne partnere i razvijaju zdrave odnose koji će im pomoći na putu prema sigurnoj privrženosti. Međutim, to nije jednostavan zadatak. Dugogodišnja izloženost razočaranjima, napuštanjima i nedosljednosti od strane figura privrženosti značajno otežava ovaj proces. Oni su naučeni na nesigurnost i nepredvidivost, to je ono što im je poznato. Ono što je poznato, ma koliko loše bilo, često je ugodnije od nepoznatog, a potencijalno dobrog. Zato će prije stupiti u odnose s partnerom čije ponašanje odražava ponašanje nesigurne figure privrženosti iz djetinjstva nego s partnerom koji je pouzdan i siguran. Siguran partner može im izazivati sumnjičavost i otpor jer nisu navikli na zdravu komunikaciju, iskrene odnose i međusobno poštovanje. Iz ovoga se razloga često nalaze u nezdravim vezama ispunjenim sukobom, dramom i kaosom.

6. Karakteristike romantičnih odnosa mladih iz alternativne skrbi

Romantični odnosi sami po sebi su složeni te zahtijevaju odricanje, komunikaciju, ranjivost, otvorenost i mnoge druge vještine kojima mnogi mladi, a posebno oni iz alternativne skrbi, često ne raspolažu. Zbog okolnosti u kojima su odrastali, njihova psihosocijalna prilagodba često je narušena, što utječe na sposobnost održavanja zadovoljavajućih romantičnih veza (DeLuca Bishop i sur., 2019). Djeca koja odrastaju uz nasilje često usvajaju nasilne obrasce ponašanja te biraju i partnere sa sličnim iskustvima, čime se krug nasilja nastavlja (Ehrensaft i sur., 2003, prema Ball i sur., 2023). Istraživanje provedeno na uzorku od 44 djevojke u dobi od 12 do 20 godina koje su smještene u izvaninstitucionalnoj skrbi pokazalo je visoku stopu izloženosti nasilju i seksualnoj prisili od strane njihovih partnera. Djevojke su također bile i počinitelji nasilja prema partneru ali u znatno manjoj mjeri. Istaknule su osjećaj nepovjerenja prema partneru, nestabilnost veze, strah od napuštanja, ljubomoru, ucjenjivanje u vezi i druge manipulativne taktike. Osim toga, 13 djevojaka je izjavilo da su tijekom života imale jednu ili dvije veze, dok je 24 djevojke izjavilo da su imale dvije ili više veza (Chan i sur., 2024). Ako uzmemo u obzir dob djevojaka i broj

partnera s kojima su bile, moglo bi se zaključiti da djevojke dosta nepromišljeno ulaze u veze koje su nepovoljne za njihovu dobrobit i razvoj. Istraživanje provedeno na mladima iz alternativne skrbi pokazalo je da ih je čak 36 % u vezi doživjelo seksualno i fizičko nasilje u posljednjih godinu dana, u usporedbi s 12 % mladih iz generalne populacije. Verbalno i emocionalno nasilje u posljednjih godinu dana doživjelo je između 40 % i 90 % mladih iz alternativne skrbi (Herman i sur., 2016, prema Ball i sur., 2023). Ovi podaci ukazuju na međugeneracijski prijenos nasilja. Cicchetti i Howes (1991., prema Wekerle i Wolfe, 1998) objašnjavaju kako je nasilje strategija za rješavanje sukoba. Sukobi u vezi su neizbježni ali načini na koji ih pojedinci rješavaju u konačnici određuju kvalitetu i zrelost veze. Slično kao i u funkcionalnim obiteljima, gdje roditelji kroz razgovor i kompromis rješavaju probleme i dolaze do željenih ishoda, pa djeca usvajaju te metode i kasnije ih primjenjuju u svojim odnosima, tako i u disfunkcionalnim obiteljima djeca uče da se sukobi rješavaju vikom, udarcima i zastrašivanjem.

Zanemarivanje u djetinjstvu prediktor je nasilnog ponašanja kod muškaraca, posebno fizičkog, seksualnog i verbalnog nasilje, dok se kod žena nije pokazalo kao presudni faktor. Osobe koje su u djetinjstvu bile zlostavljane češće će biti žrtve zlostavljanje u partnerskom odnosu, što vrijedi i za muškarce i na žene (Wekerle i Wolfe, 1998). Privrženost sama po sebi nije presudan prediktor sukoba među partnerima ali u kombinaciji s poviješću zanemarivanja kod osobe, utječe na pojavnost nasilja i viktimizacije. Kod žena s izbjegavajućim stilom privrženosti, zanemarivanje u djetinjstvu dovodi do većeg nasilja prema partneru. Kod muškaraca s izbjegavajućim stilom privrženosti, zanemarivanje u djetinjstvu dovodi do većeg fizičkog i seksualnog nasilja prema partneru (Wekerle i Wolfe, 1998). Žene s izbjegavajućim ili anksioznim stilom privrženosti su podložnije seksualnom nasilju u usporedbi s ženama sa sigurnim stilom privrženosti (Bonache i sur., 2016). Podataka o dezorganiziranom stilu privrženosti u kontekstu nasilja nedostaje. Mogući razlog tome je što se često dezorganizirani stil privrženosti stavlja pod kategoriju anksiozno-izbjegavajuće privrženosti, odnosno anksiozni stil i izbjegavajući se proučava zajedno kao nesigurna privrženost. Dezorganizirani stil privrženosti je zapravo spoj anksiozne i izbjegavajuće, ali upravo zbog te specifičnosti mislim da bi ga trebalo istraživati odvojeno od anksiozne i izbjegavajuće privrženosti. Također, to je oblik privrženosti

za kojeg je utvrđeno da se najčešće javlja kod mladih iz alternativne skrbi stoga je to još jedan razlog zašto bi ga trebalo razmatrati zasebno.

Na temelju iznesenih podataka može se zaključiti da su veze mladih iz alternativne skrbi visoko rizične i obilježene nasiljem, nepovjerenjem, intenzivnim emocijama i manipulacijama. Unatoč tome, oni ostaju u vezama i ustraju u tome da opstanu. Potreba za ljubavlju i pripadanjem, nedostatak samopoštovanja i osjećaja vlastite vrijednosti, strah od odbacivanja i niz drugih strahova koji su kumulirali kroz godine je ono što ih drži vezanima. Kako bi se prekinuo ovaj ciklus destruktivnih odnosa i pomoglo mladima da izgrade zdrave i sigurne veze, važno je usmjeriti se na oporavak kroz prepoznavanje obrazaca ponašanja i primjenu adekvatnih programa i pristupa.

7. Smjernice za izgradnju zdravih romantičnih odnosa mladih iz alternativne skrbi

Bliski odnosi sa odraslim osobama, bilo sa skrbnicima ili stručnjacima zaposlenim u institucijama, mogu imati zaštitnu ulogu i pružiti im priliku da razviju potrebne socijalne vještine i kritičko razmišljanje što im dugoročno može pomoći da razvijaju zdravije i sigurnije odnose s ljudima (Wekerle i dr., 2009). Kako bi to osigurali, potrebne su intervencije dok su još uvijek u skrbi. Rane intervencije i psihosocijalno savjetovanje imaju pozitivan učinak u normalizaciji negativnih emocija i nesigurnosti koje dijete doživljava dok je u skrbi (Bath, 2008). Svako dijete u alternativnoj skrbi barem je jednom u životu doživjelo neki oblik traumatskog iskustva, a oporavak od traume je složen i dugotrajan proces. Stoga je ključno primijeniti skrb usmjerenu na traumu, koja prepoznaje i odgovara na specifične potrebe djece te im pomaže u njihovom emocionalnom i psihološkom oporavku. Ključni čimbenici koji doprinose tom oporavku uključuju stvaranje osjećaja sigurnosti, uspostavljanje podržavajućih i stabilnih odnosa te razvijanje vještina samoregulacije i suočavanja s emocionalnim izazovima (Bath, 2008). Sigurnost se odnosi na više aspekata, uključujući fizičku i emocionalnu sigurnost, kao i dosljednost, pouzdanost, predvidljivost i transparentnost skrbnika, a važno je i uključivanje djece u donošenje odluka i informiranje o njihovim okolnostima kad god je to moguće. Trauma otežava stvaranje odnosa s drugima, a

upravo pozitivni i podržavajući odnosi između traumatizirane djece i njihovih skrbnika ključni su za oporavak, jer upravo ti odnosi imaju najveći utjecaj na emocionalno ozdravljenje i dugoročni razvoj djece (Bath, 2008). Kompleksna trauma najviše utječe na poteškoće u upravljanju emocijama i impulsima, a sposobnost kontrole emocija smatra se ključnom za zdrav razvoj. Zato je važno pomoći traumatiziranoj djeci da nauče nove načine kako bolje upravljati svojim emocijama i ponašanjem te ih podržati u tom procesu (Bath, 2008). Također, potrebno je osigurati da mladi steknu znanja o odnosima i seksualnosti kako bi odgovornije ulazile u intimne veze, smanjujući time rizik od trudnoća i spolno prenosivih bolesti (Finigan-Carr, 2018). Kako je ranije istaknuto, mnoge djevojke bile su žrtve prisilnih seksualnih odnosa, ucjena i sličnih iskustava. Stoga je ključno educirati ih o važnosti pristanka, konsenzualnosti i uzajamnosti u odnosima. Paralelno s tim, mladi s iskustvom života u skrbi, češće od mladih iz opće populacije postaju roditelji u mladoj dobi. Stoga, potrebno je pružiti edukacije o odgovornom roditeljstvu kao i podršku mladim roditeljima u suočavanju s izazovima roditeljstva (Šajn, 2021).

Posebno ranjivo razdoblje je kada izlaze iz skrbi i stupaju u svijet odraslih, jer ih tada očekuje suočavanje s izazovima odrasle dobi bez stalne podrške sustava. Kako bi se lakše integrirali u društvo i izbjegli socijalnu isključenost, važno je da steknu vještine i znanja potrebna za uspješno vođenje samostalnog života. U tu svrhu, u Hrvatskoj je razvijen program OkvirKo, koji mladima pruža podršku u stjecanju ključnih vještina. Ovaj priručnik omogućuje im da razviju potrebne kompetencije za upravljanje financijama, stanovanjem, obrazovanjem, zapošljavanjem i osobnim razvojem. Mladi se aktivno uključuju u proces donošenja odluka o vlastitoj budućnosti, čime se potiče njihova odgovornost i samopouzdanje. Program također pruža emocionalnu i socijalnu podršku, pomažući im da se lakše integriraju u zajednicu nakon izlaska iz skrbi (Kusturin i sur., 2014). Uz to, važan je i program prevencije nasilja u mladenačkim vezama. Program je namijenjen svim mladima, ne isključivo mladima iz alternativne skrbi, ali svakako se i na njih odnosi. Pomaže im da razumiju da romantična veza treba biti odnos sigurnosti, poštovanja i podrške i da posesivnost, kontrola i prijetnje nisu pokazatelji da je partneru stalo, već su znakovi nasilja. Uči ih važnosti postavljanja granica, aktivnom slušanju i nenasilnom rješavanju sukoba (Ajduković i sur., 2011).

Edukacija o zdravim vezama može pomoći mladima da izbjegnu nasilna ponašanja koja bi se mogla ponavljati u budućnosti.

Dakle, kako bi mladi iz alternativne skrbi razvili zdrave romantične odnose, ključna je kontinuirana podrška i edukacija. Potrebno je da se prepoznaju njihove specifične potrebe, uz posebnu pažnju na iskustva traume i osiguravanje emocionalne sigurnosti. Kroz programe podrške i učenja o odnosima, granicama i odgovornosti, mogu steći vještine koje će im pomoći u stvaranju sigurnih i poštovanja vrijednih veza. Na taj način, dugoročno će biti bolje pripremljeni za samostalan život i izgradnju pozitivnih odnosa u odrasloj dobi.

8. Zaključak

Mladi iz alternativne skrbi suočavaju se s brojnim izazovima prilikom izgradnje romantičnih odnosa, što je posljedica njihovih ranih iskustava i nedostatka stabilnih figura privrženosti. Trauma i emocionalni gubici koje su doživjeli često otežavaju njihovu sposobnost da formiraju zdrave i sigurne veze. Veze su im često obavijene nasiljem, nesigurnostima, nepovjerenjem i nedostatkom granica. Zbog toga je ključno osigurati trajnu i sveobuhvatnu podršku, kako bi mogli razviti emocionalne i socijalne vještine potrebne za uspostavljanje kvalitetnih odnosa.

Rane intervencije, edukacija i emocionalna podrška igraju ključnu ulogu u ovom procesu. Kroz programe usmjerene na traumu, mladi dobivaju priliku razumjeti i regulirati vlastite emocije, što im pomaže u prevladavanju negativnih obrazaca ponašanja koji su često prisutni uslijed traumatskih iskustava. Ovi programi, kao i specifične edukacije o važnosti postavljanja granica, komunikacije i konsenzualnosti u odnosima, mogu ih osnažiti i pružiti im potrebna znanja za izgradnju zdravih veza. Podrška mora biti sveobuhvatna i obuhvaćati sve aspekte života mlade osobe, od izgradnje zdravih odnosa do uključivanja na tržište rada, stjecanja praktičnih vještina i financijske pismenosti. Tek kroz takav cjelovit pristup mladi mogu postati samostalni

i emocionalno stabilni pojedinci, spremni aktivno sudjelovati u društvu i graditi kvalitetne odnose.

9. Literatura

1. Adamczyk, K. (2017). Going beyond relationship status: A cross-sectional and longitudinal investigation of the role of satisfaction with relationship status in predicting Polish young adults' mental health. *Journal of Social and Clinical Psychology, 36*(4), 265-284.
2. Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child development, 9*69-1025.
3. Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American psychologist, 44*(4), 709.
4. Ajduković, M. (2004). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi. *Revija za socijalnu politiku, 11*(3-4), 299-320.
5. Ajduković, M., Sladović Franz, B., & Kludija, K. (2005). Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. *Dijalog i društvo, 7*(2), 328-354.
6. Ajduković, D., Ajduković, M., Cesar, S., Kamenov, Ž., Löw, A., & Sušac, N. (2011). Prevencija nasilja u mladenačkim vezama. *Zagreb: Društvo za psihološku pomoć*.
7. Ball, B., Hofer, S., Ding, X., Sevillano, L., & Faulkner, M. (2023). Promoting Healthy Relationships in Foster Care—"If I Had Seen What a Healthy Relationship Looks Like, that Would Have Changed My Perspective". *Violence against women, 29*(14), 2824-2847.
8. Bath, H. (2008). The three pillars of trauma-informed care. *Reclaiming children and youth, 17*(3), 17-21.

9. Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147-178.
10. Bartuloci, M. (2014). Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 47(95), 53-72.
11. Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
12. Berk, L.E. (2008). Psihologija cjeloživotnog razvoja. Jastrebarsko: Naklada Slap.
13. Bonache, H., Gonzalez-Mendez, R., & Krahé, B. (2019). Adult attachment styles, destructive conflict resolution, and the experience of intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*, 34(2), 287-309.
14. Bowlby, J. (1972). *Attachment and loss. Vol. 1, Attachment*. Penguin Education. Harmondsworth: Penguin Books.
15. Chan, S., Wincentak, K., & Connolly, J. (2024). Conflicts with Friends and Romantic Partners: Qualitative and Quantitative Analyses of the Experiences of Girls in Care. *Child & Family Social Work*.
16. Connolly, J., & Goldberg, A. (1999). Romantic relationships in adolescence: The role of friends and peers in their emergence and development. *The development of romantic relationships in adolescence*, 11, 266-290.
17. Connolly, J., & McIsaac, C. (2011). Romantic relationships in adolescence. *Social development: Relationships in infancy, childhood, and adolescence*, 3, 180-203.
18. Connolly, J., McIsaac, C., Shulman, S., Wincentak, K., Joly, L., Heifetz, M., & Bravo, V. (2014). Development of romantic relationships in adolescence and emerging adulthood: Implications for community mental health. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 33(1), 7-19.
19. Dansby Olufowote, R. A., Fife, S. T., Schleiden, C., & Whiting, J. B. (2020). How can I become more secure?: A grounded theory of earning secure attachment. *Journal of Marital and Family Therapy*, 46(3), 489-506.

20. Delius, A., Bovenschen, I., & Spangler, G. (2008). The inner working model as a “theory of attachment”: Development during the preschool years. *Attachment & human development, 10*(4), 395-414.
21. DeLuca Bishop, H.K., Claxton S., & van Dulmen, M. H. M. (2019). The romantic relationships of those who have experienced adoption or foster care: A meta-analysis. *ScienceDirect, 105*, 0190-7409.
22. Engler, A. D., Sarpong, K. O., Van Horne, B. S., Greeley, C. S., & Keefe, R. J. (2022). A systematic review of mental health disorders of children in foster care. *Trauma, Violence, & Abuse, 23*(1), 255-264.
23. Erozkán, A. (2016). The Link between Types of Attachment and Childhood Trauma. *Universal journal of educational research, 4*(5), 1071-1079.
24. Finigan-Carr, N., Steward, R., & Watson, C. (2018). Foster youth need sex ed, too!: Addressing the sexual risk behaviors of system-involved youth. *American Journal of Sexuality Education, 13*(3), 310-323.
25. Firestone, L., & Shaver, P. (2013). How your attachment style impacts your relationship. *Psychology Today*.
26. Hazan, C. & Shaver, P., R., (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory, 5*(1), 1-22.
27. Kusturin, S., Maglica, T., Makvić, K., Bobić, T., Perić, D., Knezić, D., Adamek, A., Ćurin Gladina, M., Jaman, A., Miroslavljević, A., Sladović Franz, B., Kuzman, Ž., Topolski, K., Perički, M., Delić, I., Živčić, K., Zadro, I., Vereš, S., Crljen, Ž., & Papić, R. (2014). *OkvirKO – priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi*. Udruga „Igra“, SOS Dječje selo Hrvatska, Dječji dom „Maestral“.
28. Krnić, A., Šutić, L. & Novak, M. (2022). Uloga uključenosti u romantične odnose i relacijskoga samopoimanja u objašnjenju problema mentalnoga zdravlja mladih: Pilot-studija. *Psihologijske teme, 31*(3), 663-684.

29. Laklija, M., & Petrović, L. (2023). Doživljaj udomiteljske skrbi za djecu iz perspektive stručnjaka sustava socijalne skrbi. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(10), 15-50.
30. Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in children: Developmental perspectives. *Children*, 5(7), 98.
31. Mikulincer, M. (1998). Attachment working models and the sense of trust: An exploration of interaction goals and affect regulation. *Journal of personality and social psychology*, 74(5), 1209.
32. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2023). *Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2022. godini*. Republika Hrvatska.
33. Miranda, M., Molla, E., & Tadros, E. (2019). Implications of foster care on attachment: A literature review. *The Family Journal*, 27(4), 394-403.
34. Mitchell, M. B. (2018). "No one acknowledged my loss and hurt": Non-death loss, grief, and trauma in foster care. *Child and adolescent social work journal*, 35(1), 1-9.
35. Obegi, J. H., & Berant, E. (Eds.). (2010). *Attachment theory and research in clinical work with adults*. Guilford press.
36. Pietromonaco, P. R., & Barrett, L. F. (2000). The internal working models concept: What do we really know about the self in relation to others?. *Review of general psychology*, 4(2), 155-175.
37. Rajecki, D. W., Lamb, M. E., & Obmascher, P. (1978). Toward a general theory of infantile attachment: A comparative review of aspects of the social bond. *Behavioral and Brain Sciences*, 1(3), 417-436.
38. Simpson, J. A., & Rholes, W. S. (2002). Fearful-avoidance, disorganization, and multiple working models: Some directions for future theory and research. *Attachment & Human Development*, 4(2), 223-229.
39. Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological review*, 93(2), 119.

40. Šajn, K. (2021). *Romantični odnosi mladih iz alternativne skrbi* (Diplomski rad). Studij socijalnog rada, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.
41. Tay, L. (2018). *Handbook of well-being* (pp. 1-962). E. Diener, & S. Oishi (Eds.). Noba Scholar.
42. UNICEF. (2010). *Smjernice za alternativnu skrb o djeci*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH.
43. Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Duschinsky, R., Fox, N. A., Goldman, P. S., Gunnar, M. R., ... & Sonuga-Barke, E. J. (2020). Institutionalisation and deinstitutionalisation of children 1: a systematic and integrative review of evidence regarding effects on development. *The Lancet Psychiatry*, 7(8), 703-720.
44. Živković, L., & Rajhvajn Bulat, L. (2023). Potrebe i strategije suočavanja mladih koji su izašli iz alternativne skrbi. *Kriminologija & socijalna integracija*, 31 (1), 3-31.
45. Wekerle, C., & Wolfe, D. A. (1998). The role of child maltreatment and attachment style in adolescent relationship violence. *Development and psychopathology*, 10(3), 571-586.